

SZAKKÉPZÉS

A világbanki program előkészítési munkálatai már a nyolcvanas évek végén elkezdődtek. Mintegy három évi előkészítő munka után 1991 júniusában indulhatott meg a program.

Az eltelt 15 hónapban a 61 résztvevő iskolában, az NSZI-ben a MÜM Ifjúsági Világbanki Irodájában és az MKM-ben feszített tempójú munka folyt. Az elmúlt tanévben közel 200 szakképző iskolában tanító tanár kollégánk utazott kéthetes európai ösztöndíjas útra tudásának gyarapítására, új módszerek és eljárások megismerésére és hazai adaptálására. A

fejlesztő, curriculum-készítő munka területén a közgazdasági szakcsoport érte el a legjobb eredményt, hiszen a programban kitűzött időpont – 1993. szeptember 1-je – előtt egy évvel elindították a kísérleti oktatást 14 világbanki és 14 társult iskolában.

Az ifjúsági szakképzési program (ISZP) céljai azonosak a MÜM által 1991 februárjában kiadott, minden iskolának megküldött és országosan megvitatott *szakképzési cselekvési program* célkitűzéseivel. Ezzel korántsem akarjuk azt állítani, hogy a programmal minden iskola egyetértett. De tény, hogy a több, mint 800 szakképző iskola közül több mint 450 írásban is kifejtette véleményét. Az eredeti levelek a MÜM irattárában fellelhetők; összes terjedelmük több mint ezer oldal. A program befejezése után 1995-ben hasznos és fontos olvasmány lesz összevetni az egyes iskolák eredményeit a helybeli javaslatokkal.

Összefoglalva tehát megállapíthatjuk, hogy a szakképzési cselekvési program (SZCSP) jelölte ki a szakképzés megújításának stratégiáját és ennek lényeges alprogramja a világbanki ifjúsági szakképzési program. Az SZCSP megállapította, hogy a lényeges előrelépéshez, különösen a korszerű technikai háttér biztosításához nem elengedőek a magyar erőforrások, addicionális támogatásként szükséges volt a világbanki hitel felvétele.

A szakmai képzés reformját a gazdaság szerkezetátalakítási programjának részeként kell végrehajtani, amely biztosítja a megfelelően képzett munkaerőt a megváltozott munkaerőpiac számára. A Világbank által nyújtott kölcsön felhasználása olyan modellértékű központok kialakítására ad lehetőséget, amelyek a fejlesztési elképzelések kezdeti állomásainak tekinthetők, az itt megszerzett tapasztalatok a szélesebb körű elterjesztés során hasznosíthatók majd. A szakképzésnek a korábbinál magasabb szintű általános műveltséget kell biztosítania, ezáltal biztosítható lenne az elméleti tudáson alapuló gyakorlati képzés, amelyet hatékony nyelvoktatással kell kiegészíteni. A szakképzés adjon az ifjúságnak olyan szakmai ismereteket és készségeket, amelyek elősegítik az életpályájuk folyamán a szakmai mobilitást, bekapcsolódásukat a felsőoktatásba, szakosított szakmai képzést és bekapcsolódásukat a munkaerőpiacra.

A szakképzés reformjának elengedhetetlen feltétele, hogy a mérnök-tanárok, műszaki-tanárok, szakoktatók képzését is felülvizsgáljuk; ezt indokolja az a tény is, hogy ezen a területen egyetemi szintű graduális képzés nincsen, a posztgraduális egyetemi diploma megszerzése után a tudományos fokozatok is csak közvetett módon érhetők el e szakterületen. A szakmai oktatás színvonala csak úgy növelhető, ha megteremtjük annak korszerű tárgyi feltételeit, másrészt a kor színvonalának megfelelő tananyagot csak jól felkészült oktatók közvetíthetik.

Az európai színvonalú oktatáshoz való felzárkóztatást az alábbi húzó ágazatok fejlesztésével képzeljük el: elektronika; csúcstechnológiát alkalmazó ipari termelés (számítógépes tervezés, irányítás, termelés, CAD/CAM, robottechnika, automatizálás); a mezőgazdaság korszerűsítése (biotechnológia); szolgáltatások.

A továbbfejlesztést a fent megjelölt területeken tervezzük, ugyanakkor felül kell vizsgálni a jelenlegi oktatási struktúráját, a szakmák szerkezetének kialakítását. Ennek során nagy hangsúlyt kell adni az új foglalkozások, szakmák kialakulásának, amelyek várhatóan új munkalehetőségeket is teremtenek. A nemzetközi eredmények ismerete, hasznosítása és alkalmazása hatékonyabbá tenné a jelenlegi szakoktatást, növelné színvonalát, felkészítené a szakembereket ezeknek az eredményeknek a használatára.

A hazai középfokú oktatás jelenlegi szerkezetében a tanulók több mint 75%-a folytatja tanulmányait szakképző iskolákban, tehát a szakképzés színvonalának növelése, naprakész nyomkövetése elengedhetetlen feltétele a gazdasági fejlődésnek. Az oktatás tartalma és szerkezete nem követte a technikai és társadalompolitikai változásokat. Ennek felülvizsgálatát, a fejlesztési elképzelések kidolgozását feltétlenül el kellett volna végezni. A világbanki szakértők vizsgálatai is ezt a megállapítást támasztják alá.

A tartalmi problémák feltárása a tananyagok elemzésével történik. Biztosítani kell a lineáris felépítést, el kell hagyni az ismétlődő részeket. Meg kell szüntetni azt az állapotot, hogy az általános iskolát elhagyó fiatalok 20–25%-a alapvető képzettség híján van. A tananyagokat moduláris elven kell felépíteni, az alaptananyaghoz rugalmasan lehet csatolni, cserélni vagy csoportosítani az ismereteket. Az általános területeken kívül a fő súlypontokat az alábbi témakörökre kell helyezni: 1. Kommunikáció, 2. Informatika, 3. Társadalomtudomány, 4. Természettudomány, 5. Matematika, 6. Idegen nyelv, 7. Technika.

A szakképzésben jelenleg is folyik a szakmák számának és tartalmi meghatározásának felülvizsgálata. A szakmák számát csökkenteni kell, a túlzottan specializált oktatás helyett szélesebb körűvé kell tenni a szakmacsoportos, jól konvertálható alapozó képzést, amely több szakterületen is felhasználható ismereteket ad. Az oktatásba való be- és kilépést rugalmasabbá kell tenni, és biztosítani kell, hogy az egyes képzési formákban való részvétel ne jelentsen zsákutcát, legyen mód a váltásra, a továbbképzésre és az átjárhatóságra.

A képzés első két évében 85%-ban közismereti tárgyakat tanítanak minden iskolában. A II. évfolyam befejezése után azok, akiknek nincs esélyük a további sikeres folytatásra, ÁSZJ (ágazati) szakmát szerezhetnek. A harmadik és a negyedik év a szakmacsoporton belül még azonos. Az ötödik és az esetleges további év a szakosítást szolgálja.

Az 1–4. osztályban folyó szakmai alapozás 13 témakörben folyik, ezek az alábbiak: gépészet, elektronika, számítástechnika, vegyipar, építészet, közlekedés, mezőgazdaság, élelmiszeripar, környezetvédelem, kereskedelem, vendéglátás-idegenforgalom, közgazdaság, egészségügy. Egy iskolában egynél több témakörben is folyhat szakmai alapozás. Az ötödik és az esetleges hatodik évet a szakmai specializációra kell fordítani.

A 85–15%-os arány rögzítését nem kevés szakmai vita előzte meg. Közismert, hogy a szakképzési óraszámok ma magasabbak mint a gimnáziumiak. Több szakmában elérik a heti 36 órát. A 85% közismeretet a szakoktatási kutatók és fejlesztők jó kompromisszumnak érzik. Meg kell mondanunk, hogy a közismereti tárgyak szakértői közül ezt az arányt némelyek akár 100%-ra is szívesen kiterjesztenék. A szakmai tárgyat tanítók véleménye szerint – és ez megegyezik a gyakorlattal – már az első két évben, ha kis óraszámban is, de meg kell kezdeni a szakma bemutatását, megszerettetését. A 15% az I. és a II. osztályban természetesen nem szakmai tárgyat jelent, hanem szakmai alapozást, orientációt.

A program gondol a szakmunkás ágra kerülő tanulókra is. A középiskolába járók több mint 40%-a az 1992/93-as tanévben szakmunkásképzőbe jár. Öt éve ez az arány még 50% fölött volt. Az új modellben is fontos helyhez és lehetőséghez jutnak ezek az intézetek.

A létrejött bázishálózat feladata, hogy növelje az iskolarendszerű oktatás hatékonyságát, és az eszközbázisra támaszkodva tanfolyamokat szervezzen a szakmai tárgyakat oktató pedagógusok továbbképzésére, akik felkészíthetők az új technikai eszközök kezelésére és az oktatásban való alkalmazásra.

A központok képzési profiljának meghatározásához 1992-ben a hazai szakértők külföldi tanulmányúttjára került sor. Ezek során a tanár-továbbképzést, a külföldi tananyagok vizsgálatát és adaptációját, valamint az új technikai eszközök oktatásban való alkalmazását tűztük ki célul. Az így megszerzett információk alapján lehetőség nyílik a pályaaorientációs és munkaerőpiaci szolgáltatási rendszer, a technológiai programok, a csoportos képzési programok és anyagok fejlesztésére, különleges kutatási tanulmányok kidolgozására. Az idegen nyelvi képzéshez és továbbképzéshez, a két tannyelvű iskolák fejlesztéséhez külön programot dolgoztunk ki.

A szakképzés reformja elválaszthatatlanul összefügg – a műszaki pedagógusképzés jelenlegi tartalmának, struktúrájának felülvizsgálata mellett – a legfontosabb fejlesztési irányok kijelölésével.

A műszaki pedagógusképzés jelenlegi rendszere az 1960-as évtized köz- és szakoktatási politikájának koncepcióját testesíti meg a maga rugalmatlanságával és a szakképzésben végbemenő dinamikus változásoktól való elmaradásával. A műszaki pedagógusok tanári pályán való felzárkózása jelenleg 3 képzési szint (szakoktató, műszaki tanár, mérnök-tanár) szerint differenciált, indokolatlanul. A képzésben részt vevők döntő többsége (kb. 85%) levelező tagozatos képzés keretében szerzi meg pedagógusi képesítését. A nappali tagozatos mérnök-tanár képzés ugyanakkor megoldatlan.

A műszaki pedagógusképzésben nem sikerült az intézményhez rendelt alap- és továbbképzés egységének elvét érvényesíteni. A továbbképzések a vállalkozási szférába kerültek, ahol a követelmények teljesülése már nem kontrollálható. A műszaki pedagógusképzés intézményhálózata erősen tagolt (8 centrum), területi megoszlása ugyanakkor főváros-centrikus (8 képző intézményből 3 fővárosi). A képző intézmények oktatási célú tárgyi-technikai feltételei korszerűtlenek, az elmaradás még a középfokú intézményekhez képest is jelentős. A műszaki pedagógusképzés megújítása a műszaki egyetemi felsőoktatási intézményhálózat bázisán működő fővárosi centrum (BME Szakmai Tanárképző Intézete) és 4 vidéki decentrum létrehozását igényli. A centrum/ok/ fontosabb funkcióiként ajánlható: graduális szintű két-diplomás műszaki pedagógus-(mérnök-tanár)-képzés; második diplomás (posztgraduális) műszaki pedagógusképzés; két tannyelvű műszaki-középiskolák szakmai pedagógusainak pedagógiai felkészítése; pedagógiai intézményekben dolgozó szakemberek továbbképzése; az ifjúsági és felnőttkorú szakmai képesítést nyújtó képzésben (átképzés) résztvevő képesítetlen tanárok tanfolyami felkészítése; kuratórmunka a neveléstudomány és a szakmódszertanok területén; a nevelés- és műszaki tudományok határterületén munkálkodók doktorandusz-képzése. Külföldi vendégoktatók meghívása alkalmat nyújtana a hazai szakemberek széleskörű képzésére és továbbképzésére.

Az ifjúsági szakképzési világbanki program hivatalosan egy évvel ezelőtt kezdődött el. Az elmúlt év során – a közismereti területet kivéve – sikerült az ütemtervet betartani. Az alapismereti tantervekben való lemaradás fő oka a készülőd oktatási törvény, amely mély változásokat tervez végrehajtani a közoktatás területén.

A törvény vitájának elhúzóódása miatt a NAT sem tud az előre megtervezett ütem szerint elkészülni. Ezért az 1992 szeptemberében induló közgazdasági világbanki program indításához a szakértők ideiglenes közismereti tantervet dolgoztak ki.

A világbanki programban menet közben közel ötven szakközépiskola jelentette be csatlakozási szándékát. Így a programban résztvevő és a társult iskolák összlétszáma mára meghaladja a százat.